



مطبوعات و ...

## نخستین شاعران در سنگر مطبوعات

کتاب شاعران در سنگر مطبوعات به همت پیر تحقیق و شاعر ارجمند جناب احمد نیکو همت با سرمایه نشر موسوی زاده در ۷۰۴ صفحه وزیری به بازار آمد. در این اثر زندگی نامه و نمونه شعرهای ۲۰۰ تن از دست اندرکاران مطبوعات آورده شده است. اکنون مجال بررسی تطبیقی این کتاب با یادداشت‌های خود را ندارم. اما نمی‌توانم از این نکته در گذرم که علیقلی اعتضادالسلطنه نخستین «شاعر در سنگر مطبوعات» نیست. اعتضادالسلطنه نهمین نامدار مطبوعات ایران است و پیش از او شماری «شاعر در سنگر مطبوعات» بوده‌اند. اگر از سروده‌های میرزا صالح شیرازی در گذریم باید به این نام‌ها اشاره کنیم: محمدجعفر ادیب شیرازی، عبدالله نامی خلیجستانی و علی نائینی (صفاالسلطنه).

شرح حال و نمونه شعر میرزا محمدجعفر ادیب شیرازی (برادر میرزا محمد صالح شیرازی) سردبیر و یا دست کم معاون سردبیر نخستین نشریه ادواری چاپی ایران را در مجمع الفصحاء (ج ۴، ص ۶۵) و حدیقه الشعراء (ج ۱، ص ۱۱۰ - ۱۱۱) می‌توان خواند. زندگی و سروده‌های عبدالله نامی خلیجستانی نیز در مجمع الفصحاء (ج ۴، ص ۵۲۴ چاپ سنگی و ج ۶، ص ۱۰۸ چاپ حرفی) آورده شده است.

در دیوان مشتاقی (ص ۱۵ - ۱۶)، تاریخ‌نابین (ص ۱۲۴) و گزارش کویر... (ص ۱۸ - ۲۲) نیز زندگی‌نامه و شعرهای صفاالسلطنه را آورده‌اند. همچنین درباره این سه تن می‌توان رجوع کرد به سرگذشت مطبوعات ایران (ج ۱، ص ۶۷۹ - ۷۰۵).



# اندیشه آزاد

نشریه گوناگون نویسندگان ایران

همکاران  
این شماره:

احمد شاملو  
سیاوش کمرالی  
غلامحسین متین  
علی میرفطروس  
احمد کیلا  
محسن حسام  
غلامحسین سالمی  
و ...

شماره ۱

بها ۱۰ ریال

پنجشنبه ۳۰ فروردین ۱۳۵۸

## گنجینه فنون

دوره مجله گنجینه فنون حدود صد سال پس از چاپ اول به وسیله کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران تجدید چاپ شد. شش سال پیش درباره این مجله مقاله‌ای نوشتم که در مجله گفتگو (ش ۱۸، زمستان ۱۳۷۶، ص ۸۷ - ۹۱) به چاپ رسید.

## نشریه‌های کانون نویسندگان ایران

درباره تاریخچه کانون نویسندگان ایران، کتابها، جزوه‌ها و مقاله‌های بسیاری منتشر شده، اما سرآمد این نگارش‌ها سرگذشت کانون نویسندگان ایران به قلم محمدعلی سپانلو است که به وسیله نشر باران (سوئد) در سال ۲۰۰۲ م. انتشار یافت. در این کتاب نوشته شده «... از خرداد ۵۸ زیر نظر هیأت دبیران، یک نشریه دو هفته‌گی با نام اندیشه آزاد آغاز به انتشار کرد...» که این گونه نیست. شماره یک اندیشه آزاد پنج‌شنبه ۳۰ فروردین ۱۳۵۸ منتشر شد و شماره دوم آن تاریخ ۵ خرداد ۱۳۵۸ را دارد.

به طور کلی کانون نویسندگان ایران از آغاز تا امروز - در داخل کشور و به طور علنی - نشریه‌هایی با این عنوانها انتشار داده است: ۱. بولتن داخلی؛ ۲. خبرنامه، ۳. نشریه دو هفته‌گی اندیشه آزاد؛ ۴. نامه کانون نویسندگان ایران (دوره اول)؛ ۵. مجله اندیشه آزاد؛ ۶. نامه کانون نویسندگان ایران (دوره دوم).

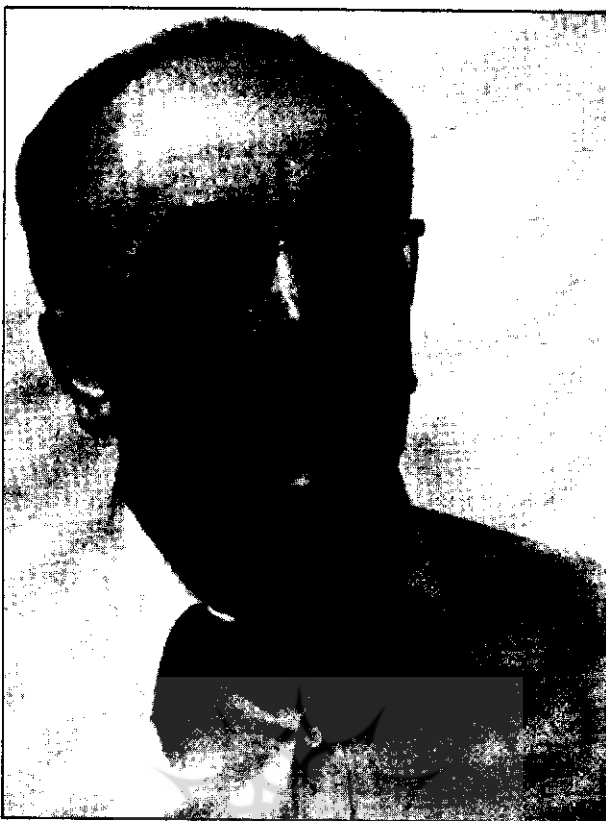
## فارسی

فارسی در زمره نشریه‌هایی است که در فهرست‌های مطبوعات نام و نشان نیامده و در مخزن کتابخانه‌های معتبر نسخه‌ای از آن موجود نیست. این نشریه تاریخ ۱۳۳۲ قمری را دارد. بر بالای نامواره (لوگو) فارسی آورده‌اند: «همت بلنددار که مردان روزگار [!] از همت بلند به جایی رسیده‌اند» و در زیر نامواره می‌خوانیم: «آنکو به زبان خویشتن درماند [!] نادان بود اردو صد زبان می‌داند». در صفحه نخست فارسی «فهرست مندرجات» دیده می‌شود و در صفحه دوم افزون بر نامواره نوشته‌اند: «عنوان مراسلات تهران مدرسه امریکایی نماینده شرکت کتابخانه فارسی میرزا محمد خان یزدی [۱] قیمت اشتراک سالیانه تهران هفت قران سایر ولایات هشت قران تک نمره تهران شش شاهی سایر بلاد هفت شاهی [۲] این مجله ماهی دو نمره طبع و توزیع می‌شود و فقط در مطالب ادبی و اخلاقی و تاریخی سخن می‌راند و مقالات و لویح مفیده که موافق مسلک مجله باشد پذیرفته می‌شود».

در شماره سوم فارسی که تاریخ سه‌شنبه ۴ جمادی الثانی ۱۳۳۲ ق را دارد «راجع به شرکت کتابخانه فارسی» این «اعلان» را می‌خوانیم: «این نکته بسی واضح و مبرهن است که سعادت و شرافت و نیکیبختی یک ملت و یک مملکت همانا منوط به حفظ زبان و کوشش در توسعه دایره معارف آن است و بالعکس ذلت و حقارت و سفالت هر قوم مربوط به عدم سعی و اهتمام نسبت به این مقام است. هر دولت و ملتی که در این راه یعنی انتشار و بسط معارف قدم نزد و از راه عزت [۳] بزرگواری خود را در آتیه طلب نمود از پست‌ترین دول و ملل عالم محسوب گردیده. علیهذا در این ایام چند نفر از محصلین ایرانی فارسی زبان مدرسه امریکایی به این خیال افتاده که در این راه و در پی این مقصود به قدر مقدور اقدامی نموده چند قدمی بردارند از این روی [به] تأسیس کتابخانه فارسی [اقدام] نموده تا در آن هر قسم کتب مفیده فارسی جمع‌آوری نمایند که هر کس به سهولت از آن استفاده تواند بدیهی است که این مقصد عالی بدون اعانت و همراهی بعضی از آقایان محترم و معارف پروران معظم صورت نگیرد و انجام نپذیرد و پس این منظور گرامی هیئت مذکوره را مصمم بر این داشته که به وسیله نمایش تاریخی و اخلاقی نفوس محترمی را دعوت نماید تا مبلغی اعانه جمع‌آوری گردد».

## صدای امریکا

یکی از محققان به سفارش یک مرکز پژوهشی وابسته به یکی از رسانه‌ها تحقیقی به انجام رسانده و در «درآمد» اثر خود به نشریه‌هایی که به وسیله رادیو در ایران انتشار یافته، اشاره کرده و آن عنوانهای انگشت شمار را «نشریات رادیویی در ایران از آغاز تا امروز» قلمداد کرده است. نه



● سیدفرید فاضلی

رادیو در ایران به آنچه امروز به آن «صدای جمهوری اسلامی»، می‌گویند ختم می‌شود و نه «نشریات رادیویی». فرصت ندارم که سیاهه‌ای از «نشریات رادیویی» ارائه دهم، فقط به یک نشریه اشاره می‌کنم به امید آن که این «پژوهش» پیش از چاپ مورد تجدیدنظر قرار گیرد و کاستیها و افتادگی‌های آن رفع شود. یکی از «نشریه‌های رادیویی در ایران» صدای امریکا است. نخستین شماره صدای امریکا در بهمن ۱۳۳۲ در تهران منتشر شد. در «چند کلمه با خوانندگان ارجمند...» که حکم سرمقاله ماهنامه صدای امریکا را دارد، می‌خوانیم: «در جهان کنونی که وجود اختراعات جدید و توسعه روز افزون علوم و صنایع، فواصل کره ارض را به هم نزدیک ساخته و سرنوشت اقوام و ملل عالم را هم آمیخته است، توجه به اخبار جهانی و پی بردن به اوضاع بین‌المللی، از جمله وظایف مسلم هر فردی به شمار می‌آید آنچه در یک گوشه از خاک پهناور گیتی به وقوع می‌پیوندد، خواهی نخواهی در سرنوشت مردم سایر نقاط عالم نیز مؤثر خواهد بود. یکی از وسایل مؤثر و سودمند کسب خبر و وقوف به اوضاع جهانی، رادیوست که در عصر کنونی، در سراسر عالم، عمومیت یافته و کلیه مردم جهان از طبقات مختلف، از آن استفاده می‌کنند. به پیروی از این نظر، مؤسسه صدای امریکا از چند سال پیش به این طرف، برنامه‌های جالب و مشروحی به زبان فارسی جهت ایرانیان و کلیه پارسی زبانان کره ارض پخش نمود. قریب مدت یکسال نیز رساله کوچکی متضمن برنامه‌های ماهانه و امواج و سایر

مشخصات آن جهت درخواست کنندگان ارسال داشت. چون این نشریه از چند ماه پیش تعطیل و وصول نامه‌های کثیر درخواست کنندگان نشان می‌داد که دستداران برنامه‌های صدای آمریکا هنوز با نهایت علاقه خواستار وصول این نشریه هستند، لذا چاپ آن به صورت برنامه ماهانه تجدید و اینک به وسیله اداره اطلاعات سفارت کبرای آمریکا در تهران منتشر و توزیع می‌گردد. امید است که این مختصر مورد توجه علاقه‌مندان و دستداران صاحب نظر گیرد و با ارسال نامه‌ها و نظریات خود کارکنان صدای آمریکا را خرسند نمایند.

پاره‌ای از مطالب ماهنامه صدای آمریکا این عنوانها را دارند: «این حوادث مهم سیاسی طی ماه گذشته در جهان صورت گرفت و در برنامه‌های صدای آمریکا به طور مشروح به استحضار شنوندگان رسید»، «برنامه مشروح هفتگی صدای آمریکا در ماه بهمن ۱۳۳۲ هر شب از ساعت ۸ تا ۹ بعدازظهر به وقت تهران»، «برای استحضار ورزشکاران و ورزش دوستان ایرانی»، «این اختراعات و تتبعات علمی در ماه گذشته در آمریکا صورت گرفت و اخبار آن طی برنامه روزانه صدای آمریکا منتشر گردید»، «برادری»، «آیا نام این پنج تن مرد سیاسی و نظامی جهان را می‌دانید؟».

شماره ۱۵ آخرین شماره‌ای است که از ماهنامه صدای آمریکا دیده‌ام. شماره ۱۵ صدای آمریکا تاریخ فروردین ۱۳۳۴ را دارد و در ۱۲ صفحه رقیعی است.

### خروج مطبوعات از کشور

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۲/۴/۸ بنا به پیشنهاد شماره ۱/۵۲۲۸ مورخ ۱۳۸۲/۳/۲۷ و به استناد بند ۲۰ ماده ۲ قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مصوب ۱۳۶۵ آیین‌نامه اجرایی خروج محصولات فرهنگی و هنری را تصویب کرد. منظور از «محصولات فرهنگی و هنری در این آیین‌نامه آثار سمعی و بصری، آثار هنری، مطبوعات، نشریات و کلیه مواد تبلیغی و فرهنگی، هنرهای سنتی و صنایع دستی است». البته در ماده ۲ این آیین‌نامه مواردی «استثنا» شده است، از آن جمله‌اند: «اصل کلیه کتابهای خطی قدیمی و چاپ سنگی»، با این مصوبه نه تنها هیچ ممنوعیتی برای خروج مطبوعات قدیم در نظر نگرفته‌اند بلکه کماکان خروج نشریه‌ها با «محموله پستی و همراه مسافر یا تجاری» آزاد است. از فقر و فاقه موجودی کتابخانه‌های به اصطلاح «معتبر» داخلی بارها گفته و نوشته‌ایم. با تصویب این گونه مصوبات آنچه که در مجموعه‌های شخصی نیز وجود دارد به وسیله دلالتان به کتابخانه‌های خارج از کشور خواهد رفت. فرزندان مجموعه داران ایران «پدر پیشه» نیستند و معامله نقدی را با نایاب‌فروشان به انتظار گشوده در امور مالی سازمانهای دولتی و «امروز برو، فردا بیا»

مالی‌چی‌ها و قرطاس‌بازی‌های ملال‌آور ترجیح می‌دهند. وانگهی خرید نایاب‌فروشان قطعی است و خرید دستگاه‌های اطلاع‌رسانی شرطی و ممکن است بشود و یا نشود. چون اولویت در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی متولی، ساختمان‌سازی است نه مجموعه‌سازی! در هر حال مصوبه یاد شده که در ۱۳۸۲/۴/۱۱ با شماره ۱۵۵۷۰/ت ۲۸۸۶۰.۵ به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت پست و تلگراف و تلفن و وزارت امور اقتصادی و دارایی ابلاغ شد، راه را برای خروج موجودی مطبوعات قدیم هموارتر کرد و به نظر می‌رسد که بیش از پیش دست‌نیاز ایرانیان برای میراث فرهنگی خود به سوی خارجیان دراز خواهد شد.

### روزنامه شرق

یکشنبه ۲ شهریور ۱۳۸۲ نخستین شماره روزنامه شرق در ۲۴ صفحه و به قیمت ۵۰۰ ریال توزیع شد. سرمقاله نخست شرق که به قلم محمد قوچانی است، نکات جالب توجهی در بر دارد و بلوغ مطبوعاتی او و همکارانش را نشان می‌دهد. به ویژه اشاره به این نکته که اصحاب شرق کسانی هستند که از «روزنامه‌نگاری سیاسی به روزنامه‌نگاری حرفه‌ای روی کرده‌اند. از ابزار به هدف رسیده‌اند. از تاکتیک به استراتژی ارتقا یافته‌اند...». برای قوچانی، احمد غلامی و تمام پدیدآورندگان روزنامه شرق آرزوی موفقیت دارم و دور نیست که این روزنامه یکی از پرشمارگان‌ترین روزنامه‌های ایران شود.

۲۳۲

### شکرخند

شکرخند: روزنامه دومین جشنواره بین‌المللی نمایش‌های طنز از ۲۶ تا ۳۱ مرداد در اصفهان منتشر شد. این روزنامه آثار و گفتارهایی از همایون قنذاقی (دبیر اجرایی دومین جشنواره تئاتر طنز)، نیما رئیسی، محمد شمخانی، احمد مسجدجامعی (وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی)، خسرو نشان (مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان اصفهان و دبیر دومین جشنواره بین‌المللی نمایش‌های طنز)، ساناز اقتصادنیا، مرتضی احمدی، جمشید ارجمند، قطب‌الدین صادقی و عمران صلاحی، ایرج راد، پروانه قازانچیان، فرهاد ناظرزاده کرمانی، علیرضا خمسه و گیتا جاودانی را در بر دارد.

### فصلنامه فاطیما

حدود چهار سال است که فصلنامه‌ای با عنوان فاطیما در قم منتشر می‌شود اما معرفی در خوری از این نشریه در هیچ کجا ندیده‌ام. هدف از انتشار این نشریه «تلاش در جهت ترویج و

گروه تخصصی سوزش معده و جگر  
 سرکار خانم آسمان آیدان  
 مدیریت: دکتر کورکچی  
 مدیریت: دکتر سعید زکریا  
 مقالات انگلیسی و عربی  
 مجله همسریابی  
 مشاوره با متخصصین پزشکی، حقوقی،  
 حسابداری و روانشناسی  
 مهر تهران



توسعه فرهنگ ازدواج و کمک در راستای تسهیل این امر مقدس، توجه به نیازهای قشرهای محروم و مستضعف و از کار افتاده جامعه و کوشش در جهت رفع نیاز آنان از طریق جلب مشارکت و حمایت خیراندیشان جامعه با استمداد ابزارهای نوشتاری است. «جدول همسریابی» از مندرجات همیشگی این نشریه است و اعلام کرده‌اند که «... جوانان عزیز می‌توانند با درج کد مورد نظر همسر دلخواه خویش از طریق تماس تلفنی با مؤسسه و یا حضور در بخش مشاوره همسریابی در دفاتر نمایندگیهای مؤسسه در قم و تهران و... پیگیری نمایند».

در سال نخست در جدول همسریابی «مشخصات خواهران» و «مشخصات برادران» را تفکیک کرده‌اند. اما از شماره اول سال دوم (پیاپی ۵) در این جدول‌ها «مشخصات» دقیق‌تری ارائه داده‌اند به این ترتیب که «دختر»ها و بیوه‌ها نیز تفکیک شده‌اند. «لیست پسر»ها از فهرست آقایانی که به عللی میل به ازدواج مجدد دارند و یا همسرشان فوت کرده و یا متارکه کرده‌اند جدا شده است. مثلاً به استناد شماره پنجم می‌توان دریافت که ۲۱ «پسر»، ۴۳ «دختر»، ۲۰ «خانم» و ۲۰ «آقا» در یک فصل آماده ازدواج‌اند. برای آشنایی هر چه بیشتر با جدول‌های همسریابی چهار نمونه از چهار جدول عیناً نقل می‌شود:



| ردیف | کد     | سن    | تحصیلات                      | شغل                 | شغل پدر | محل تولد   | محل سکونت        |                  |
|------|--------|-------|------------------------------|---------------------|---------|------------|------------------|------------------|
| ۴    | ۲۰۵۲۶  | ۲۴    | دوم راهنمایی                 | کارگر شرکت پیمانکار | قم      | قم         | ولایت پسرما [۱]  |                  |
| ۱    | ۱۱۱۱۴  | ۳۵    | لیسانس کارمند بیمارستان کاسب | یزد                 | قم      |            | ولایت دخترها [۱] |                  |
| ردیف | تاریخ  | کد سن | تحصیلات                      | شغل                 | مسکن    | اقامت فعلی | اقامت بعدی       | ملاحظات          |
| ۱    | ۸۰/۸/۸ | ۵/۲   | ۳۰                           | سیکل کارمند         | —       | تهران      | تهران            | ولایت خانما [۱]  |
| ۱    | ۸۰/۳/۸ | ۴/۱   | ۳۸                           | سیکل آزاد           | شخصی    | تهران      | تهران            | ولایت آقابان [۱] |

برای آگاهی بیشتر رجوع کنید به فصلنامه فاطیما (ش ۵، زمستان ۱۳۸۰، ص ۲۶ تا ۲۹).

### تقوا چیست؟ و متقی کیست؟

اخیراً یک کتاب با عنوان «مطبوعات ایران» انتشار یافته که در همکرد چهار پنج کتاب از نگارنده این سطور و یکی دو کتاب از دیگران است. «مؤلف» این «اثر» همزمان کتاب دیگری را نیز انتشار داده که این عنوان را دارد: «تقوا چیست؟ و متقی کیست؟»!

### هنر و مردم

مجله هنر و مردم به همت حمیدرضا نوروزی طلب منتشر شد. در معرفی این مجله از پیشینه هنر و مردم یاد کرده‌اند و نوشته‌اند که این مجله از سال ۱۳۴۱ منتشر شد. یادآور می‌شوم که هنر و مردم نخست در سال ۱۳۳۶ انتشار یافت و در سال ۱۳۴۱ دوره دیگری از حیات این مجله آغاز شد. به جاست که در شماره دوم از هنر مردم سال ۱۳۳۶ نیز یاد کنند.

### ثبت سید و دو نکته دیگر

میزگرد «بررسی ثبت سید در نام مستند پدیدآورندگان» به همت کتاب ماه کلیات، ۱۰ شهریور سال جاری در خانه کتاب ایران برگزار شد. در این جلسه دوست ارجمندم سردبیر محترم کتاب ماه کلیات که اداره میزگرد را بر عهده داشته به عنوان موافق ثبت سید در مستند پدیدآورندگان، گفته است: «... مثلاً سیدفرید قاسمی که همه جا خود را سید معرفی می‌کند...». به اطلاع ایشان می‌رساند نامم در شناسنامه سیدفرید است و به همان دلیلی که محمد مهدی، علی پاشا و محمدحسن نمی‌توانند خود را مهدی، علی و حسن معرفی کنند، سیدفرید نیز نمی‌تواند نامش را کامل ننویسد و یا به قول ایشان خود را به این نام «معرفی» نکند. کسانی که شناسنامه‌اش را گرفته‌اند به مأمور ثبت احوال گفته‌اند که نام او را سیدفرید ثبت کند و سیدفرید برای این که مدارکش دچار تناقض نشود باید عین نام و نام خانوادگی ثبت شده در شناسنامه را

همیشه رونویسی کند و هر کجا که از او پرسیدند نامت چیست؟ بگوید: سید فرید قاسمی.  
... و اما دربارهٔ ثبت سید در مستند پدید آورندگان باید به قاعده سازان یاد آور شد که همچون بسیاری از قاعده‌ها و قراردادهایی که برای کتابداری ایران ساخته‌اند، معیار را پیش و پس از صدور شناسنامه قرار دهند. چون ثبت این دو در مستند پدید آورندگان متفاوت است. اگر معیار «اسم شهر» است، کسی مجاز نیست نام فردی را که به سیادت اشتهار دارد و سید به عنوان جزئی از نام او در شناسنامه به ثبت رسیده، حذف کند.

## مجله فردوسی

(فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ادبی، ورزشی)

فردوسی: مجله‌ای متفاوت. مجله‌ای سازگار با اندیشه‌های خردمندان. مجله‌ای به زبان فارسی و انگلیسی. مجله‌ای با گستره توزیع بین المللی. مجله‌ای همراه با نیازهای جامعه‌ی در حال تحول ایران ....

۲۳۵

فردوسی: مجله‌ی فرهیخته‌گان. مجله‌ی خردورزان. مجله‌ی اندیشمندان. مجله‌ی استادان، دانشجویان و جوانان.

تلفن: روابط عمومی و اشتراک

۵۷۳۹۹۸۴-۶۷۲۷۰۸۵

تلفن آگهی و تبلیغات:

۶۷۰۸۹۷۸-۶۷۳۱۷۶۲

فردوسی هرگز از یاد و خاطر ایرانیان دور نخواهد شد.